



Alphonse de Châteaubriant

Autor: Karel Veliký

V roce 1911 hned za svůj první román *Monsieur des Lourdines* obdržel Prix Goncourt, francouzskou nejvýznamnější literární cenu. V roce 1923 pak za svůj další román, slavný *La Brière*, patřící s šesti sty tisíci prodanými výtisky k vůbec nejúspěšnějším knižním titulům meziválečné Francie, získal Velkou cenu Francouzské akademie. A deset let poté byla jeho *La réponse du Seigneur* v rozsáhlé čtenářské anketě zařazena mezi dvanáct největších francouzských románů za posledních padesát let. K dalším jeho čtenářsky velice oblíbeným titulům patřila *La Meute* (Smečka), avšak teprve v roce 1937 napsal knihu, která hluboce ovlivnila nejen světonázor mnoha jejích čtenářů, ale také určila další umělecko-politický a lidský osud autora: *La Gerbe des Forces* (Svazek sil).

Tento text uznávaného, váženého a tehdy již šedesátiletého spisovatele je vlastně zprávou o jeho dvou cestách z let 1935 a 1936 do nacionálně-socialistického Německa. Cílem těchto výprav, které Châteaubriant pojal jako pouť za poznáním, bylo přesvědčit se na vlastní oči, jak - a jestli vůbec - Hitlerovo Nové slovo proměnilo člověka a zemi. Neboť jakožto aristokrat a katolický tradicionalista Châteaubriant hledal účinný lék na (tehdy jím bolestivě pociťovaný) děsivý společenský rozklad: zatímco po celé devatenácté století se ještě setrvačně udržovaly různé společenské vazby zděděné z *ancien régime*, po první světové válce se prudce uvolnily a takto odvázaní jedinci se z někdejšího emancipačního ideálu poprvé stávali žitou společenskou, lépe řečeno davovou normou. Biograf, rozhlas etc.

Na základě toho, co v novém Německu viděl a slyšel, co se dozvěděl z rozhovorů s lidmi z nejrůznějších vrstev, se Châteaubriant domníval, že zde naopak vzniká účinné nové pouto – *religio* – a ve své knize o tom vydal svědectví. Na rozdíl od předchozích se jí zprvu moc vlídného přijetí nedostalo, nejen nacionálové mezi kritiky se těžko smiřovali s tím, že by jakákoli nová zpráva mohla vzejít od „Hunů za Rýnem“. Navíc, přestože autor si na počátku předsevzal, že k předmětu svého zkoumání bude přistupovat s upřímnou objektivitou, jako nestranný pozorovatel, vršící se mohutné a šťastné dojmy ho zjevně vtáhly, pohltily a odstup byl ten tam: kniha vyznívá jako plamenná oslava nacionálního socialismu a jeho uctívaného Vůdce.

Upřímnost mínění, která tuto oslavu podněcuje a neutuchající víra, prostupující každou další stránku, jakož i mysticko-vizionářský styl, jímž je autorovo žité svědectví podáno, jej v konečném důsledku, alespoň v myslích dosud nevěřících, střízlivých, natož těch skeptických, zpochybňují. Châteaubriantovi tak doma nikdo nevyčetl „skopčáckou propagandu“, ale jeho vlastní naivitu neboli bezelstnost a nevinnost čerstvého konvertity. A co že v něm tedy zažehlo toto nekritické nadšení?

Místo vyprázdňenosti vnímal plnost, místo tísně vzmach, místo rozdrobenosti soudržnost. Užasl nad touto pospolitostí s její tvárnou, pružnou neústupností, souladem složek, naplněných touhou po smíru, s jejich úlohami, činnostmi i hrami. V tomto blahodárném návratu k počátkům spatřoval příchod spásy – v podobě velké obrody duchovnosti, té duchovnosti, která se neomezuje na sebestředného či jednoduše osamělého jedince, ale vytvářející onen snop či svazek soustředných sil, schopných moderního člověka vyprostit z tenat demokratické průměrnosti. Zároveň si byl vědom, že tato nová autentická pospolitost představuje zeměpisný bod, jenž by se mohl rozšířit na celou Evropu: „Tato revoluce je z velké části specificky německá, je však také univerzální ve smyslu, že rozložena mezi Rýnem a Odrou představuje německý výraz obecné nutnosti. Hitler přijal Ideu, která se zítra stane Ideou národů.“

Což byla představa, kterou v sedmatřicátém odmítla i redakce fašistického *Je suis partout*. List sice autoru *La Gerbe des Forces* věnoval bezmála celou titulní stranu, aby v rozhovoru s Pierrem-Antoinem Cousteauem vyjádřil své dojmy z Říše a jejího Vůdce („Monsieur Châteaubriant s námi hovoří o nacionálním socialismu,“ zněl titul), v recenzi a komentářích však Brasillach s Rebatetem užívali spojení jako „valhalský ťulpas“, „demise inteligence“ nebo „delirium obdivu k Německu“. Názory si zrevidovali, až když Říši sami navštívili...

Alphonse de Châteaubriant, vzor francouzského „venkovského šlechtice“ (o jehož typu také přednášel na konferenci v Cambridge), se neangažoval v politické každodennosti, lhostejný byl i k pouhým ideologiím, a naopak naprosto tíhnul k duchovní a náboženské sféře lidské existence. Byl přesvědčen, že Vůdce se svými následovníky tento vyšší rozměr bytí dvěma moderním politickým ideologiím, nacionalismu a socialismu, udělil. A proto o tomto, vpravdě zázračném, vzepětí ve středu Evropy jako skvělý řečník neváhal „kázat“ před vybraným publikem – v Paříži, Bruselu, Haagu, Ženevě, Lausanne atd. Nepohasínající vroucnost tohoto misionářství ho záhy po vstupu německých vojsk do Paříže přiměla k založení vlastního listu *La Gerbe* s podtitulem „týdeník francouzské vůle“, jenž vynikl jako jeden z největších a

nejaktivnějších tiskových orgánů prosazujících spolupráci s Říší.

První číslo vyšlo v červenci 1940, po projevu maršála Pétaina, v němž národu oznamoval příměří, přičemž katastrofálně rychlou porážku republiky mu objasnil tím, že „duch zábavy“ převážil nad „duchem oběti“, a že tedy Francie potřebuje „Nový pořádek“. „Svazek“ u čtenářů ihned zabral a náklad rostl až do roku 1943, kdy dosáhl maxima 140 tisíc výtisků.

„*Spolupracovat*, nejde už jen o vstřícné gesto nebo přijetí nějakého základního stanoviska, ale o náš naprostý souhlas a podporu, kteréž nazvěme organickými, k aktu ustavujícímu novou Evropu,“ napsal Châteaubriant v jednom z listopadových čísel prvního ročníku. Jeho úvodníky nesly názvy jako „Blesk“, „Revoluce dneška“ nebo „Zvony nad městem“ a provázely je ilustrace Dürerovy, motivy z hledání Grálu nebo dob Karla Velikého, ale také Giottova zpodobení sv. Františka vyhánějícího ďábla z Arezza. Stálou redakci v prvním dvouletí zajišťovali Camille Fegy a Jean Hérold-Paquis, který už bojoval ve Španělsku na straně nacionalistů a své válečné relace na Rádiu Paříž končil slovy „Anglie, tak jako Kartágo, bude zničena!“ A pak také Marc Augier, který vstoupil do Francouzské legie dobrovolníků (L. F. V.), která bojovala na východní frontě, známý po válce pod literárním pseudonymem Saint-Loup. K četným přispěvatelům patřili Jean Anouilh, Paul Morand, Jean Cocteau, Marcel Aymé, Jean Giono, Henry de Montherlant, Ramon Fernandez, Jean-Pierre Maxence, Jean de La Varende, Pierre Mac Orlan, Clément Serpeille (vnuk Gobineauův) a mnoho dalších. Jedním článkem přispěl rovněž Céline, jmenuje se „Akt víry“ a – po zkušenosti s německou rozhodností a oddaností věci – velebí fanatismus: „Á, když pomyslím na to, co všechno jsme mohli dokázat s mládenci, co by neměli v kalhotách! (...) na destabilizaci Francie by nám stačilo všeho všudy čtrnáct dní (...) Je to zákon přírody, že se mravenci živí larvami...“ Další spolupracovník velezvučného jména, Drieu La Rochelle, tu o úloze Německa v Nové Evropě píše mj. zcela jasně: „Žádná federace bez nadvlády. Rovnost neexistuje. Zjevná hegemonie je lepší než zastíraná.“

Sám Châteaubriant se po čtyřicátém roce stal čestným členem ústředního výboru pro vybudování výše jmenované francouzské dobrovolnické legie. „Jediným právem národů je právo síly, tak jako jedinou jejich povinností je být silnými,“ vysvětloval ve svém projevu v listopadu 1942. Vydal také fotoalbum (dodnes sběratelsky ceněné) se stovkami snímků Hitlerova oficiálního fotografa Heinricha Hoffmanna *Un homme parmi les autres ... un chef et son peuple* (Jeden člověk mezi ostatními...Vůdce a jeho lid). Vedle týdeníku *La Gerbe* založil Châteaubriant též organizaci Collaboration (Spolupráce), jakožto „seskupení francouzských sil za kontinentální jednotu“ s vlastním věstníkem. Soustředili se v něm lidé z vyšších vrstev, ve výkonném výboru zasedali rektor pařížského Katolického institutu, ředitel Divadla komické opery, kurátor Rodinova muzea atp. Organizace udávala sto tisíc členů, historiografie potvrzuje bezmála čtyřicet tisíc. Vzdělávací akce měla každopádně nabitě. V září třiačtyřicátého roku německé velvyslanectví odhadlo, že je navštívilo na dvě stě tisíc lidí. Kupříkladu profesor Friedrich Grimm měl na svém přednáškovém turné „všude plno, přičemž nikde nechyběla místní honorace, obvykle včetně prefekta“. Châteaubriant byl také signatářem Společného prohlášení k politické situaci z července 1942, které vedle literátů a novinářů (Drieu, Rebatet, Benoist-Méchin, Combelle, Luchaire, Suarez, Guilbaud aj.) podepsalo celé kolaboracionistické milieu, od „kabinetních“ politiků (Brinon, Bichelonne) přes



ty „aktivistické“ (Doriot, Déat) až k vojákům (admirál Platon, generál Bineau). Odsuzují v něm Vichy prováděnou vyčkávací politiku, žádají jasné přihlášení se k Říši a přísné postihy, až po trest smrti, pro všechny, kdo svou činností zadělávají na občanskou válku či poškozují evropské postavení Francie.

Ve čtyřiačtyřicátém, po obsazení Paříže spojenci, se i Châteaubriant přesunul do exilu Sigmaringenu. Nepříliš lichotivé obrázky z jeho tamního pobytu podali ve svých pamětech Lucien Rebatet (*Les Mémoires d'un fasciste*), Lucien Combelle (*Prison de l'espérance*), někdejší blízký aristokratův stoupenec, a Louis-Ferdinand Céline (*Od zámku k zámku*), jehož karikatura je v prvním českém vydání k nalezení na straně 246 a dále, včetně oné „strašlivé morální bomby“, kterou měl Alphonse se svými lidmi, „hnědými partyzány“, vyrobít v jakémsi nepřístupném údolí uprostřed Tyrol. Tam se po konečné porážce Říše pod příznačným jménem dr. Alfred Wolf opravdu uchýlil, konkrétně do domu na břehu Černého jezera. Zemřel v roce 1951 ve františkánském klášteře v Kitzbühlu. Do vlasti, kde byl v nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti, se již nevrátil.

Alphonse de Châteaubriant se nikdy nevzdal. A i když mu, stejně jako ostatním přesvědčeným *collabos*, nezbylo než uznat drtivou porážku, ušředřenou hrnoucí se masou (lidí, techniky, zdrojů), ze svého zásadního přesvědčení neslevil. Totiž o zhoubnosti všech pilířů moderního světa: demokratismu a individualismu, liberalismu a marxismu, ekonomismu a materialismu, scientismu a humanitářství. A ještě než po předlouhé „cestě nocí“, dospěl tento od mládí k mystice Inoucí katolík na samém sklonku života k útěšné pravověrnosti (viz F. romantismus str. 230), poznal i charakter „pohanského“ Úplného Člověka, Člověka Veškerenstva čili Vesmířana (tj. vlastně védského Purušu, „eddického“ Ymiho etc.), jehož je možno, jak uvádí *Manuův zákoník* (XII, 122), pochopit právě jen v rozjímání. A jen v jeho pochopení může „muž mezi ruinami“ normálního uspořádání najít dle Châteaubrianta ztracenou rovnováhu, ničenou bujnými výplody výše vyjmenovaných pilířů, vykolejujícími a cupujícími po organických společenstvích i každého jedince zvlášť, v srdci i mysli.

Revoluce musí změnit člověka, jinak není revolucí. Francouzská revoluce Francouze změnila, jak aristokratického, tak člověka z lidu. Dnešní Francouzi se nepodobají těm ze Starého režimu. Ti své těžiště mívali v králi, jenž ve své osobě ztělesňoval všechny své poddané.

Takový celek, nenazývající se národem – jelikož národ [rozuměj: „la nation“, nikoli „un peuple“!] byl od svého projevení definován nepřítelem této ztělesněné celistvosti [totalité] – byl čímsi v podstatě „ústrojným“ [organique].

Dnes se věci mají jinak. Francouzi své těžiště vložili do sebe samých. Ve svém pojetí světa tak z úrovně ústrojné přešli do právní. Vše, co takový přesun obnášel a přivodil, mělo zásadní význam; to byla revoluce.

Objasňuje Châteaubriant v eseji „L'homme cosmique“. A má za to, že vložili-li Francouzi



DĚLSKÝ POTÁPĚČ

těžiště do sebe samých, musejí se ti nejlepší z nich pokusit sami sebe po nietzscheovsku zase překonat. Tak jak na konci své *Apokalypsy* žádá D. H. Lawrence: „Je třeba, abychom zničili svá falešná neorganická pouta, zvláště ta, jež se týkají peněz, a znovu navázali živé organické pouto s kosmem, sluncem a zemí, s lidstvem, národem a rodinou.“ Jen tento „Nový člověk“, čerpající z věčných zdrojů, z uvědomění si vlastní pravé příslušnosti a podstaty světa, dokáže své dezorientované a rozložené bližní ještě vyvést z agonie před propastí...

Leč Gestell-buldozer, tu přebarvený na růžovo a zlatě vypočítávaný, tam po staru šedý a hrubý, hrne, hrne a hrne.

Viz také *Archy* č. 56/1940: André Thérive - „Alphonse de Châteaubriant“ (přel. B. Reynek)

http://scriptum.cz/soubory//scriptum/%5Bnode%5D/archy_1940_56_ocr.pdf.